

SÓLYOM RÉKA

tanár

Károli Gáspár Egyetem Bölcsészettudományi Kar
Budapest**A stílusról stílusosan**

Recenzió

Dr. H. Tóth István – Radek Patloka 2009. *Kettős tükrök. A stilisztikáról magyarul – a magyarról stílusosan*. Prága: Tribun EU. 140 p.

2009-ben, a magyar nyelv évének tavaszán jelent meg a prágai Károly Egyetemen a Közép-európai tanulmányok Kiskönyvtár első köteteként Dr. H. Tóth István egyetemi docens és munkatársa, a magyar nyelvet kiválóan ismerő és beszélő Radek Patloka munkája, a *Kettős tükrök. A stilisztikáról magyarul – a magyarról stílusosan* című könyve.

Az alkotók a bevezetőben következőképpen tájékoztatják az olvasókat a mű céljáról, szándékáról: „A *Kettős tükrök* című kötetünkkel közelebb kívánjuk vinni a magyar nyelv és irodalom iránt érdeklődőket az emberi kapcsolatok nyelvi árnyalataihoz magyar nyelven. Célunk a stilisztika *néhány elméleti és történeti kérdésének a feldolgozása*, ezzel a *stíluselemzés* segítése. (...) Stilisztikai fogalmakat és azokat illusztráló példákat mutatunk be. Így szeretnénk segíteni az ismeretek tanulmányozását, a válogatott szemelvények elemzését. (...) Kiemelt célunk a stílusesszók *tudatos felhasználásának a segítése*, a nyelvi kifejezésben az *igényességre készítés*” (H. Tóth–Patloka 2009: 9).

A kívül-belül igényes kivitelezésű kötetet lapozva elmondhatjuk, az alkotók fenti szándékai maradéktalanul megvalósultak: körültekintő, precíz meghatározásokkal, logikus, fegyelmezett, funkcionális stilisztikai elemzésekkel, s találó, frappáns szemléltető szövegekkel találkozunk. Külön ki kell emelnünk a példák, idézetek frissességét, mely e műnek egyik nagy erénye: olvashatunk sms-verseket Varró Dánieltől, s a szerzők tárgyalják a „számítógép poétikájának nevezett *e-stílus*”-t is (H. Tóth–Patloka 2009: 85). Szintén kiemelendő a kötet imponálóan gazdag, hétoldalas felhasznált és ajánlott szakirodalma, mely egyrészt szerzőinek alaposágát, a stilisztikában való jártasságát tükrözi, másrészt lehetőséget ad az olvasónak a további tájékozódásra, kutatásra azzal, hogy az elméleti és gyakorlati szakmunkáknak ilyen nagy választékát közli.

A *Kettős tükrök* összesen tizenegy, nagybetűvel jelölt fejezetből áll. Az A fejezet az olvasó (előbb már vázolt) tájékoztatását, Szathmári István összefoglalását a funkcionális stilisztikáról, és Illyés Gyula *Magyar beszéd* című írását tartalmazza.

A B fejezet *A stílus és a stilisztika körébe tartozó alapfogalmak áttekintése* címet viseli. A szerzők ebben a részben először is a stílus, a stilisztika, a stílusérték, s a stílust meghatározó tényezők fogalmát tisztázzák. Ezután – még a szóképek előtt – tárgyalnak olyan képszerű eszközöket, mint a költői (vagy festői) jelző és a hasonlat.

Ebben a fejezetben kerül sor a szóképek tárgyalására is: névátvitelek, trópusok, nyelvi képek néven is megnevezik a szerzők az ide tartozó jelenségeket. Számos szépirodalmi és köznyelvi példával szemlélteti ez az alfejezet a metafora, az allegória, a megszemélyesítés, a szimbólum, a szinesztézia, a metonímia és a szinekdoché jelenségét a költői, írói nyelvben csakúgy, mint a hétköznapi nyelvhasználatban.

Ezután az alakzatokról (figurákról) olvashat az érdeklődő. A kötet alaposan, példákkal gazdagon illusztrálva mutatja be leggyakrabban előforduló szó- és mondatalakzatokat, s azok fajtáit; tárgyalja például az ismétlést, a fokozást, a felkiáltást, a kérdést, a szokatlan szórendet, az elhallgatást, a félbeszakítást, a gúnyt, az iróniát, az eufemizmust, s a kakofemizmust.

A C fejezetben a szerzők a köznyelvi és költői nyelvi képeket stílusesszökként való használatukban mutatják be: „A napi kapcsolatteremtésben mindannyian használunk

stílusesszözöket. Egy-egy új tárgyának vagy jelenségnek az elnevezésére alkotott köznyelvi képeket, alakzatokat többé-kevésbé elfogadja a társadalom. Esetleg elvetheti, ha az a többséget sértő, vagy nem éri el azt a hatást, amit reméltek a létrehozói” (H. Tóth–Patloka 2009: 36). A korábban már tárgyalt trópusok hétköznapi és művészi felhasználását mutatják tehát be sok-sok jellemző példa bemutatásával. Elmondható, hogy a hétköznapi nyelvhasználatban megszilárdult vagy meggyökeresedni készülő metaforák, a nem szó szerint értelmezendő nyelvhasználat, s a stilisztikai kompetencia ismertetése igen fontos terület, melyet a *Kettős tükrök* remekül megvalósít.

A D fejezet – *A szépirodalom és a nyelvi képek* címmel – hosszabb szövegrészletekkel s a hozzájuk fűzött elemzésekkel mutatja be a szépirodalmi stílust. Nagy erénye e fejezetnek, hogy a példák anyaga igen változatos: Berzsenyi-verstől kezdve Ady Endre- és Garaczi László-idézeteken át Grecsó Krisztián írásának részletéig terjed a bemutatott szövegek anyaga.

A következő fejezetben *A stílus, a stilisztika és a stílustörténet összefüggései*-t tárgyalják a szerzők. Foglalkoznak a stílustörténet értelmezéseivel, korszakolásával, a korszakhatárokat kialakító stílusváltásokkal, tendenciákkal, Kazinczy, Petőfi és Arany, valamint a Nyugat stílusújításával, s napjaink költői nyelvét is részletesen és példákkal illusztrálva tárgyalják a plakátsílustól kezdve a vulgáris kifejezéseken át a már említett sms-versig. A stílustörténeti korszakok bemutatásához, összegzéséhez nagy segítséget nyújt e fejezetben a 49. oldalon található táblázatos összefoglalás.

Az F-fel jelölt fejezetben *A társadalmi érintkezés nyelvi kifejezőmódjai*-ról olvashatunk. A kötet az egyes stílusrétegeket, stíluskategóriákat írásbeli vagy szóbeli voltak alapján csoportosítja s tárgyalja, úgymint: 1) írásbeli: a) a szépirodalmi (= a szépírói, művészi) stílus, b) a tudományos stílus, c) a publicisztikai (így is használják: újságírói vagy riporter) stílus, d) a hivatalos stílus és e) a levélstílus, amely a kommunikációs cél és a címzett szempontjából többféle; 2) A szóbeli közlés vagy közlésfolyamat főbb stílusfajtái: a) a társalgási stílus, b) a szónoki stílus és c) az előadói stílus. A szerzők azon túl, hogy ismertetik e stílusrétegeket, hasznos tanácsokat, útmutatásokat is adnak például a levélbeli közlés, a szónoki beszéd, és az előadói megszólalás megformálására, elkészítésére, s felhívják a figyelmet változó világunkban, „(...) az sms-ek és a drótlevelek korában (...)” (H. Tóth – Patloka 2009: 92) a korábbiaktól eltérő kifejezésformákra is.

A G fejezet a szépirodalmi stílussal kapcsolatban ismertet egyéb tájékozási lehetőségeket (írói szótár, az akusztikai szint vizsgálata), s ismét példákkal és táblázatokkal illusztrálja a tárgyalt tudnivalókat.

A következő terjedelmes fejezet *Az extralingvális eszközök stilisztikájáról* szól. E témakörben megismerkedhet az olvasó például az írásképpel, különböző helyesíráshoz és írásmódhoz kapcsolódó kérdésekkel, a betűtípusokkal, a tájnyelvi és idegen szavak, alakok jellemzőivel, a központozással (utóbbi igen részletesen bemutatja a kötet), a képversekkel, és az sms-sel kapcsolatos stilisztikai kérdésekkel.

Ismét ki kell emelnünk a *Kettős tükrök* azon nagy erényét, hogy számos jellemző, találó, friss példával illusztrálja a bemutatott elméleti tudnivalókat: rövidebb és hosszabb, ha kell, teljes vers terjedelmű idézetek segítségével ismerkedhetünk meg a tárgyalt jelenségekkel (így például Petőfi Sándor *Egy gondolat bánt engemet* vagy Radnóti Miklós *Erőltetett menet* című versét teljes terjedelmében közlik a szerzők a szabálytalan versforma és a képvers bemutatásakor).

Kifejezetten újdonságnak számít az sms stilisztikai vizsgálata: a bennük rejlő tömörséget, elliptikus szerkezetet, szleng jelenségeket és nyelvi humort szintén példák alkalmazásával mutatják be a szerzők kitérve az emotikonok jelenségére is.

Az I fejezet a művészi nyelv és a stilisztika kapcsolatát tárgyalja a kommunikációval: itt láthatjuk a Jakobson által vázolt kommunikációs modellt a kiegészítő funkciókkal együtt; végül egy igen részletes, az eddig vázoltakat összefoglaló táblázattal találkozunk az olvasó.

A kötet befejező fejezete a *Visszatekintésül* címet viseli; itt újra olvashatjuk a könyv belső borítóján szereplő Radnóti-idézetet:

Én *én* vagyok magamnak
s néked én *te* vagyok,
s te *én* vagy magadnak,
két külön hatalom.
S ketten *mi* vagyunk.
De csak ha vállalom.

(Radnóti Miklós: *Kis nyelvtan*)

A szerzők azt írják a könyv eleji idézetről: „Mottóként áll ez a költemény, kedvet kíván ébreszteni az utána következő oldalak elolvasásához” (H. Tóth–Patloka 2009: 133). Úgy gondolom, hogy azok az olvasók – tanárok, egyetemi hallgatók, érdeklődők –, akik elolvassák e kötetet, méltán érezhetik úgy, hogy többet tudnak a stílusról és a stilisztikáról, mint azelőtt, hogy elolvasták a *Kettős tükrök*-et. Mintákat, ötleteket, s komoly, szakmailag megalapozott útmutatást kaptak arról, hogy hogyan fogjanak hozzá például egy olyan költemény elemzéséhez, mint a kötet elején és végén álló Radnóti-vers. Erre egyébként maguk a szerzők is buzdítanak minket: „Fogalmazzunk meg visszamenőleg ennek, a stílussal és a stilisztikával foglalkozó kötetnek az ismeretében felvetéseket a vers választásával kapcsolatban! Legyenek feltételezéseink az elsajátított stilisztikai kompetenciánk alapján! Merjünk érdekesekeket gondolni a stílusról és a stilisztikáról!

Támasszunk szövegértelmezői elvárásokat, majd ezek alapján vessük egybe RADNÓTI MIKLÓS versét a stilisztikai ismereteinkkel és a híres szállóigével: »Le style, c' est l' homme«! (»A stílus maga az ember.«)” (H. Tóth–Patloka 2009: 133).

Fogadjuk meg e tanácsot! Biztosak lehetünk benne, hogy a *Kettős tükrök* forgatásával stilisztikai ízlésünk, elemzőképességünk, elméleti tudásunk csak gyarapodhat, csiszolódhat.

* * * * *